

Monica Tennberg

Kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuus Luoteis-Venäjällä

The effectiveness of international environmental cooperation in Northwest Russia

Most of the research on effectiveness of international environmental regimes is based on the study of international environmental agreements and their implementation by different countries. In this study, however, the object of study is an international environmental regime in Northwest Russia which is based on collaboration between national and regional decision-makers, funding agencies and programs. The effectiveness of international environmental regimes has both institutional and environmental dimensions. Institutional effectiveness refers to a regime's capacity to fulfil the aims set for it. Environmental effectiveness refers to impacts of cooperation on the state of the environment and to the use of natural resources. These two dimensions of effectiveness do not necessarily support each other. In this study the participants in international environmental cooperation in Northwest Russia have been asked to evaluate the regime and its effectiveness. 50 Russian and 20 Nordic participants have been interviewed for the study during winter 2003–2004. In addition, a questionnaire was sent to project managers working in Northwest Russia in the fall 2004 and 50 of them responded. This article gives an overview of the results from the interviews and questionnaires. Respondents to interviews and questionnaires consider international environmental cooperation in Northwest Russia institutionally effective, but they differ in their evaluation of environmental effectiveness.

Keywords: international environmental cooperation, effectiveness, Northwest Russia

Johdanto

Kansainväliset ympäristönsuojeluregiimit ovat valtioiden muodostamia yhteistyöjärjestelyjä, joiden avulla pyritään ympäristöongelman ratkaisemiseen tai hallintaan kansainvälisellä yhteistyöllä. Yhteistyön tavoitteet, osallistujien määrä sekä yhteistyön muodot vaihtelevat suuresti eri regiimeissä. Viime aikoina yhteistyön vaikuttavuuden arviointi on noussut esille regiimitutkimuksessa. Yleensä arvioinnin kohteena on kansainvälinen ympäristösopimus ja valtioiden toiminta sovittujen velvoitteiden toteuttamiseksi. Regiimien vaikuttavuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti niiden institutionaaliseen ja ympäristölliseen vaikuttavuuteen. Ympäristöllinen vaikuttavuus tarkoittaa sitä, että kansainvälisellä yhteistyöllä on ympäristötilan parantumisen tai luonnonvarojen käytön kannalta merkitystä. Institutionaalinen vaikuttavuus puolestaan viittaa siihen, että regiimi kykenee toimimaan sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa nämä kaksi eri vaikuttavuuden ulottuvuutta eivät välttämättä vastaa toisiaan. Ympäristön tila voi huonontua huolimatta kansainvälisestä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä.

Tarkastelen tässä artikkelissa Luoteis-Venäjän ympäristöongelmien hallintaan pyrkivän kansainvälisen yhteistyön vaikuttavuutta kahden eri toimijaryhmän arvioiden valossa.¹ Olen haastatellut kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön osallistuvia toimijoita eri puolilla Luoteis-Venäjää (50 haastattelua) ja pohjoismaita (20 haastattelua) talvella

2003–2004.² Lisäksi olen lähettänyt kyselykaavakkeen Luoteis-Venäjällä toimiville projektijohtajille ja kysellyt heidän näkemyksiään yhteistyön vaikuttavuudesta. 50 projektin johtajaa vastasi kyselyyn syksyllä 2004.³ Nämä kaksi eri aineistoa tuottavat jonkin verran erilaiset arviot siitä, millainen institutionaalinen ja ympäristöllinen vaikuttavuus kansainvälisellä ympäristöyhteistyöllä Luoteis-Venäjällä on ollut.

Kansainvälisen ympäristöyhteistyön eri muodot Luoteis-Venäjällä

Kansainvälinen ympäristöyhteistyö alkoi 1990-luvun vaihteessa Luoteis-Venäjällä. Huoli ympäristön tilasta, erityisesti kaukokulkeutuvista ilmasaasteista ja ydinturvallisuudesta, motivoi valtioita kansainväliseen yhteistyöhön. Vuosikymmen olikin erilaisten yhteistyöelinten perustamisen ja kehittämisen aikaa. Arktinen ympäristöyhteistyö alkoi suomalaisten aloitteesta Rovaniemellä vuonna 1991. Yhteistyön tavoitteena oli arktisen haavoittuvan luonnon suojelu ja saastumisen vähentäminen alueella. Arktisen neuvoston perustamisen myötä vuonna 1996 yhteistyön kohteeksi tuli myös kestävä kehitys arktisella alueella. Arktisesta neuvostosta on muodostunut valtioiden ja arktisten alkuperäiskansojen välinen keskustelufoorumi arktisen alueen kehityksestä ja tulevaisuudesta (ks. Tennberg 2000).

Barentsin alueen ympäristöyhteistyö alkoi puolestaan vuonna 1993 norjalaisten aloitteesta. Yhteistyön tavoitteeksi asetettiin kestävä kehityksen edistäminen eri sektoreilla (terveys, talous, kulttuuri, matkailu ja ympäristönsuojelu). Barentsin alueen yhteistyölle on tyypillistä, että sitä tehdään kahdella eri tasolla. Eri sektoreiden vastaavat ministerit, esimerkiksi Barentsin alueen ympäristöministerit, kokoontuvat neuvottelemaan yhteistyöstä, ja ympäristöasioita käsitellään ministerineuvoston alaisessa ympäristöryhmässä. Samaan aikaan ympäristöasioita käsitellään myös Barentsin alueneuvostossa ja sen alaisessa ympäristöryhmässä, jossa edustettuna on aluehallinto eri puolelta Barentsin aluetta. Tätä valtioiden ja alueiden välistä vuorovaikutussuhdetta pidetään tärkeänä. Se toisaalta ruokkii yhteistyötä ja on sen toteuttamisen kannalta myös olennaista. (Pettersen 2002: 14)

Euroopan Unionin pohjoinen ulottuvuus puolestaan sai alkunsa Suomen aloitteesta vuonna 1997. Pohjoisen ulottuvuuden tavoitteena on edistää myös kestävä kehitystä. Ensimmäisessä toimintaohjelmassa (2000–2003) lueteltiin laaja joukko erilaisia ympäristöyhteistyötä koskevia

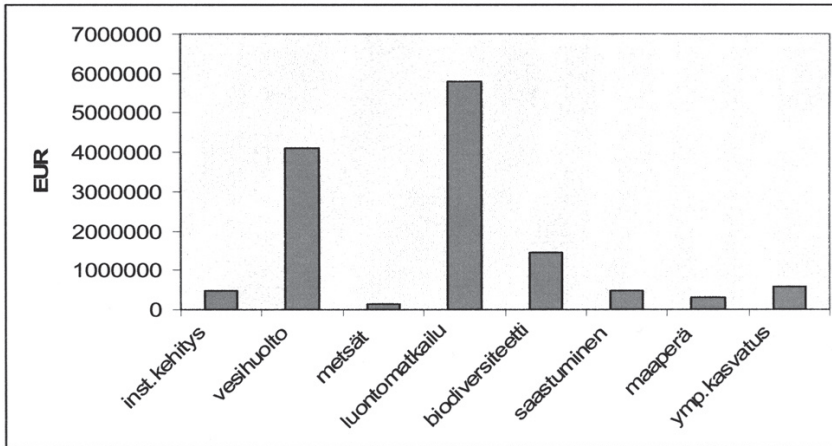
tavoitteita muun muuassa energiantuotannossa, metsä- ja kalataloudessa sekä ilmastonsuojelussa. Yhteistyötä tukeva ympäristökumppanuusohjelma perustettiin vuonna 2001. Sen tavoitteena on edistää ympäristöongelmien ratkaisua sekä ydinturvallisuutta Luoteis-Venäjällä. Ympäristökumppanuusohjelman rahaston toimintaan osallistuvat Maailmanpankki ja Euroopan jälleerakennuspankki (EBRD), Euroopan investointipankki (EIB) ja pohjoismaiden investointipankki (NIB) (ks. NDEP 2004a).

Kansainvälinen ympäristöyhteistyö on muodoltaan hyvin erilaista, vaikka Arktisella neuvostolla, Barentsin yhteistyöllä ja pohjoisen ulottuvuuden ohjelmalla onkin yhteinen kestävä kehityksen tavoitteensa. Arktinen ympäristöyhteistyö on luonteeltaan pitkälti poliittista ja strategista ohjelmatyötä. Yhteistyö tapahtuu eri työryhmissä, joita on perustettu arktisen ympäristön tilan arviointia varten, arktisen alueen luonnon suojelemiseksi ja ympäristöönnettomuuksien varalta sekä kestävä kehityksen edistämiseksi arktisella alueella (Arctic Council 2004). Barentsin alueen ympäristöyhteistyö pyrkii olemaan konkreettisempaa. Barentsin yhteistyö perustuu projekteihin, joihin osallistuu lukuisa joukko erilaisia toimijoita pyrkimyksenään muun muuassa teollisuuden päästöjen vähentäminen, ympäristöhallinnon kehittäminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen (Barents Euro-Arctic Council 1999). Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuusohjelma pyrkii myös hyvin käytännönläheiseen projektitoimintaan kehittääkseen esimerkiksi energianhuolto ja lämmitysjärjestelmiä. Siihen kuuluu tällä hetkellä 12 ympäristönsuojeluprojektia Luoteis-Venäjällä, joista suurin osa on Pietarissa ja Kaliningradissa (ks. NDEP 2004b).

Kansainvälisen ympäristöyhteistyön rahoitusjärjestelyt ovat tärkeä osa yhteistyöstä. Pohjoismaat ovat rahoittaneet sekä kahdenkeskistä että monenkeskistä yhteistyötä Luoteis-Venäjällä. Painopiste on kuitenkin ollut kahdenvälisessä ympäristöyhteistyön rahoituksessa. Pohjoismaiden monenkeskinen apu Venäjälle oli vain noin kuusi prosenttia kaikesta pohjoismaiden Venäjälle suuntaamasta avusta (16 408 miljoonaa Tanskan kruunua) vuosina 1989–1999 (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2000: 36, 48). EU on rahoittanut ympäristönsuojelua TACIS-ohjelman kautta Luoteis-Venäjällä. Taulukko 1 kertoo EU:n rahoittamien TACIS-projektien luonteesta Luoteis-Venäjällä vuosina 2000–2005.

Luontomatkatilaukku on ollut yksi painopisteitä. Sen lisäksi hankkeita on ollut vesihuollossa, ym-

Taulukko 1. EU:n rahoittamat ympäristöprojektit Luoteis-Venäjällä 2000–2005 (Kuznetsova 2003).
 Table 1. EU-funded environmental projects in Northwest Russia 2000–2005 (Kuznetsova 2003).

päristönsuojelussa sekä luonnon monimuotoisuuden suojelussa. Luoteis-Venäjälle suunnatut rahat jakautuvat varsin epätasaisesti eri alueiden välillä. Suurin osa TACIS-projekteista sijoittuu Karjalan tasavaltaan sekä Murmanskin ja Pskovin alueille. Komin tasavalta ja Arkangelin alue ovat pienimmät avustuksen saajat. Karjalan tasavallassa tuetaan luontomatkailua ja metsien suojelua. Murmanskin alueella vesihuolto, metsänsuojelu, luontomatkailu ja luonnon monimuotoisuuden suojelu ovat olleet tuen kohteena. Pskovin alueella tuetaan vesihuoltoa ja toimenpiteitä saasteiden vähentämiseksi. (Kuznetsova 2003)

Yhteistyön kenttä Luoteis-Venäjällä on varsin monimuotoinen. Tästä herääkin kysymys, voidaanko puhua Luoteis-Venäjän kansainvälisen ympäristöyhteistyön regiimistä. Koska kaikki yhteistyöelimet korostavat kestävän kehityksen periaatetta yhteistyön tavoitteena ja sitä ohjaavana periaatteena, voidaan todeta, että ainakin kaikkein avoin regiimin määritelmä sopii tilanteeseen. Avoin määritelmän mukaan regiimi on ”osallistujien käsitys, odotus tai uskomus siitä, mikä on toivotavaa, hyväksyttävää ja sopivaa käytöstä” (Puchala & Hopkins 1982: 246–247). Mutta sellaiset regiimimääritelmät, jotka korostavat yhteistyön institutionalisoitua luonnetta – esimerkiksi Keohanen (1982: 351) määritelmä, jonka mukaan regiimit ovat instituutioita, joilla on valtioiden keskenään sopimat säännöt tiettyjen asioiden hallitsemiseksi kansainvälisissä suhteissa – eivät sovellu tähän tapaukseen. Luoteis-Venäjällä yhteistyössä ei ole kyse kansainvälisten sopimusten laatimisesta valti-

oiden välisenä yhteistyönä.

Luoteis-Venäjällä tapahtuvalle kansainväliselle ympäristöyhteistyölle on tyypillistä, että siitä varsin suuri osa tapahtuu julistusten ja ohjelmien muodossa. Krasnerin (1982: 186) määritelmä, jonka mukaan regiimit ovat ”joukko ilmaistuja tai ilmaiseettomia periaatteita, normeja, sääntöjä, päätöksentekomenetelmiä, joiden suhteen toimijoiden odotukset lähentyvät tietyllä kansainvälisten suhteiden asia-alueella”, sopii mielestäni puolestaan myös Luoteis-Venäjän yhteistyön kuvaukseen. Määritelmä korostaa regiimeille tyypillistä tapaa ilmaista tavoitteensa usein varsin epämääräisesti, mutta samalla myös niiden asettamien tavoitteiden normatiivista luonnetta. Määritelmä korostaa myös regiimien muodostuksen prosessuaalista luonnetta toimijoiden lähentymistä kohti kestävän kehityksen tavoitetta.

Tällä hetkellä Luoteis-Venäjällä on suuri määrä toimijoita, erilaisia projekteja sekä toimintaa alueen ympäristöongelmien ja ydinturvallisuuden parantamiseksi. Yhteistyö ei koske pelkästään valtioita vaan siihen osallistuu myös yrityksiä, erilaisia järjestöjä ja tutkimuslaitoksia. Niinpä Vedungin ja Romanin määritelmä kansainvälisistä regiimeistä on myös huomioitava. Vedung ja Roman (2002: 8) korostavat, että ”kansainvälinen regiimi on instituutio, joka koostuu julkilausutuista tai julkilausumattomista säännöistä, periaatteista, menetelmistä ja vastaavista, jotka soveltuvat kansallisvaltiota laajempaan alueeseen sekä tiettyyn asia-alueeseen, ja jolla pyritään valtiollisten ja eivaltiollisten toimijoiden välisen vuorovaikutuksen

ohjaamiseen”. Tämän määritelmän perusteella on mahdollista huomioda, että Luoteis-Venäjän yhteistyöhön osallistuu ja sitä toteuttaa nykyisin yhä suurempi joukko muita kuin valtiotoimijoita.

Ottaen huomioon kaiken viime vuosikymmenellä tapahtuneen kehityksen, erilaisten yhteistyöjärjestelyjen muotoutumisen ja yhteistyön kehittämiseen käytetyn rahoituksen, on mielestäni varsin aiheellista kysyä, mitä merkitystä kansainvälisellä ympäristöyhteistyöllä on ollut ja mihin sillä on pystytty vaikuttamaan Luoteis-Venäjällä. Luoteis-Venäjän yhteistyön vaikuttavuutta kokonaisuudessaan ei ole juurikaan tutkittu lukuunottamatta yksittäisiä eri tahoilla tehtyjä arviointeja kansainvälisten foorumien toiminnoista. Sekä Häken Nilsson (1997) että Pekka Haavisto (2001) ovat arvioineet arktista ympäristöyhteistyötä keskittyen lähinnä organisaation toimintaedellytysten parantamiseen. Oran Young (2000) on puolestaan omassa arviossaan tarkastellut mahdollisuuksia kehittää Arktisen neuvoston työtä kestäväen kehityksen edistämiseksi. Barents-yhteistyön vaikuttavuutta on arvioitu myös Barentsin yhteistyön 10-vuotisjuhlaajulkaisussa, jossa korostuu eri arvioissa yhteistyön rakenteiden muodostuminen ja institutionaalinen kehitys (ks. Pettersen 2002). Pohjoismainen ympäristöyhteistyön rahoittaja NEFCO (2003) on myös arvioinut oman toimintaansa onnistumista Luoteis-Venäjällä. Pohjoismaisesta lähialueyhteistyöstä löytyy myös arviointeja, muun muassa Nordregion arvio pohjoisten alueellisten toimijoiden välisen yhteistyön koordinaation tarpeesta (Mariussen *et al.* 2000). Geir Hønneland ja Anne Kristensen (2000) Fridtjof Nansen -instituutista ovat puolestaan arvioineet norjalaisten rahoittaman Barents-yhteistyön projektitoiminnan onnistumista ja kustannustehokkuutta tekemällä arvion 13 projektin onnistumisesta. Suomalaiset ovat myös tehneet oman arvionsa lähialueyhteistyön onnistumisesta. Siinä pidettiin ympäristöyhteistyötä kaiken kaikkiaan onnistuneena ja yhteistyön merkitystä kestäväen kehityksen edistämässä merkittävänä (Finnish Ministry for... 2000).

Regiimin vaikuttavuuden arviointi

Kansainvälisen ympäristöpolitiikan tutkimuksessa on esitetty epäily, että huolimatta lisääntyvästä kansainvälisestä ympäristöyhteistyöstä ympäristön tila huononee jatkuvasti maailmanlaajuisesti. Kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikutuksia ympäristön tilan muutoksiin on vaikea arvioida. Ympäristön tilaan vaikuttavat useat tekijät, joista kansainvälinen yhteistyö on vain yksi tekijä mui-

den joukossa. Ympäristön tilassa tapahtuvat muutokset tapahtuvat myös aikaviivellä, jonka vuoksi erilaisten syy- ja seurassuhteiden osoittaminen voi olla hankalaa. Keohane, Haas ja Levy (1993: 7) ehdottavat kirjassaan *Institutions for the Earth*, että on parempi keskittyä instituutioiden poliittisiin vaikutuksiin ja niiden arviointiin kuin regiimien suorien ympäristöllisten vaikutusten arviointiin. Regiimien vaikuttavuuden tutkimuksessa onkin keskitytty poliittisen käyttäytymisen analyysiin (Keohane & Levy 1996) ja regiimien sitoutumusten ja valvonnan oikeudelliseen arviointiin (Victor *et al.* 1998).

Kansainvälisten regiimitutkijoiden joukossa on kuitenkin ollut kiinnostusta arvioida myös yhteistyön ympäristöllisiä vaikutuksia. Cioppa ja Bryuninckxin (2000: 4) mukaan institutionaaliset ja ympäristölliset vaikutukset voivat jakaantua seuraavalla tavalla: 1) regiimillä on suuri institutionaalinen vaikutus, mutta vähäinen ympäristöllinen vaikuttavuus; 2) regiimillä on sekä vähäinen institutionaalinen että ympäristöllinen vaikuttavuus; 3) regiimillä on sekä suuri institutionaalinen että ympäristöllinen vaikuttavuus ja 4) regiimillä on vähäinen institutionaalinen vaikuttavuus, mutta suuri ympäristöllinen vaikuttavuus. Seuraava taulukko (taulukko 2) selventää jaottelua.

Thomas Bernauer (1995: 352) määrittelee kansainväliset ympäristönsuojeluregiimit kansainvälisten organisaatioiden ja sääntöjen joukoksi, joiden tarkoituksena on oikeudellisesti tai poliittisesti sitovien kansainvälisten sopimusten avulla vähentää ihmisen toiminnan haitallista vaikutusta ympäristöön. Määritelmä yhdistää sekä instituutionaalisen että ympäristöllisen vaikuttavuuden arvioinnin, vaikka se jättää vaikuttavuuden merkityksen varsin avoimeksi. Kyse on ihmisen toiminnan haitallisen vaikutuksen estämisestä. Gabriela Kütting (2000) puolestaan korostaa, että ympäristöllistä vaikuttavuutta tulee arvioida suhteessa uusiutuvien ja uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön sekä ihmisen toiminnan aiheuttamien haitallisten päästöjen määrän kehityksen suhteen. Arild Underdal (1992) on painottanut, että arvioitsijan täytyy tietää mitä arvioi, mitä kriteeriä vasten arviointia tehdään ja millaisin menetelmien arviointi on mahdollista. Tämän vaatimuksen haastavuus korostuu, kun kyse on ympäristöllisen vaikuttavuuden arvioinnista. Ei siis riitä, että valtiot pelkästään toteuttavat kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä tekemänsä sitoumukset, vaan tehtyjen sitoumuksien mielekkyyttä tulee arvioida myös ympäristöllisen vaikuttavuuden kannalta (ks. myös Cioppa & Bryuninckx 2000).

Taulukko 2. Regiimien institutionaalinen ja ympäristöllinen vaikuttavuus (muokattu Cioppa & Bryuninkxin 2000 perusteella).

Table 2. Institutional and environmental effectiveness of regimes (modified from Cioppa & Bryuninkx 2000).

		Ympäristöllinen vaikuttavuus	
		suuri	vähäinen
Institutionaalinen vaikuttavuus	suuri	vaikuttava regiimi	institutionaalinen vaikutus, mutta ei ympäristövaikutusta
	vähäinen	ympäristövaikutus, mutta ei institutionaalista vaikutusta	ei merkitystä

Ympäristöllisen vaikuttavuuden arviointia vaikeuttaa se, että ympäristöongelmat ovat varsin usein monimutkaisia asiavyhtejä. Haitallisten päästöjen ja kestäättömän luonnonvarojen käytön takana on joukko toisiinsa liittyviä taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia kysymyksiä. Tästä näkökulmasta tarkasteluna regiimejä voidaan arvioida niiden ongelmanratkaisukyvyyn ja muotojen suhteen. Skjaereth ja Wettestad (2002: 109–113) ehdottavat, että regiimien vaikutusta ympäristöasioihin arvioitaisiin kolmen ulottuvuuden kautta keskittyen kuitenkin niiden ongelmanratkaisukykyyn. Ensinnäkin on kyse siitä, millaista ongelmaa regiimissä pyritään hallitsemaan. Kysymys ympäristöongelman luonteesta viittaa siihen, että ne voivat joko edistää tai vähentää toimijoiden kiinnostusta yhteistyöhön ja kansainvälisten sitoutumusten noudattamiseen. Tästä esimerkkinä voidaan ajatella huolta kaukokulkeutuvista ilmansaasteista, joka motivoi alun perin muun muassa pohjoismaita kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön Luoteis-Venäjällä. Sitten huoli ilmansaasteista väheni ja motivaatiota yhteistyöhön täytyi rakentaa uudelleen. Huoli ydinturvallisuudesta on säilyttänyt tärkeytensä Barentsin alueella, mutta ydinturvallisuuden parantamiseksi perustettiin erillinen, oma kansainvälinen korkean tason neuvotteluprosessinsa. Barentsin alueella kehitetyt yhteistyörakenteet eivät toimijoiden mielestä ydinturvallisuuden parantamiseen alueella soveltuneet. Toinen tärkeä ulottuvuus arvioinnissa on regiimin ongelmanratkaisukyky. Se puolestaan viittaa regiimien muotoon, päätöksentekoprosesseihin ja toimijoiden kapasiteettiin. Kansainvälinen ympäristöyhteistyö Luoteis-Venäjällä perustuu erilaisiin institutionaalisiin ratkaisuihin, joissa osallistujien kokoonpano ja yhteistyön muodot vaihtelevat suuresti. Erityi-

sen kriittiseksi kysymykseksi on muodostunut päättäjien ja rahoittajien välinen yhteistyö. Yhteisten kansainvälisten projektien ja konkreettisen toiminnan kehittäminen vaatii rahoitusta. On myös huomioitava, että ympäristöyhteistyön ohella myös muulla Luoteis-Venäjällä tehtävällä yhteistyöllä voi olla ympäristövaikutuksia. Kolmantena arvioinnin ulottuvuutena on se, millainen vaikutus regiimissä tapahtuvalla vuorovaikutuksella on. Skjaerethin ja Wettestadin (2002) mielestä tämä on kriittinen kysymys kansainvälisten ympäristönsuojeluregiimien vaikuttavuutta arvioitaessa. Yhteistyön onnistumiseen vaikuttavat regiimin osallistujien kokemukset yhteistyön tasa-arvoisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Vaikuttavuudessa on kyse muustakin kuin vain kansainvälisten ympäristönsuojeluregiimien toiminnan tehokkuudesta. Tehokkuutta, regiimin taloudellisten resurssien hyödyntämistä parhaalla mahdollisella tavalla, voidaan mielestäni pitää vain yhtenä vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuutena (vrt. Vedung & Roman 2002: 23).

Seuraavassa esittelen Luoteis-Venäjällä kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä toimivien tahojen omia arvioita yhteistyön merkityksestä ja vaikuttavuudesta. Olen haastatellut 50 venäläistä ja 20 pohjoismaista toimijaa vuosien 2003–2004 aikana. Haastatellut ovat osallistuneet arktiseen, Barentsin alueen tai EU:n pohjoisen ulottuvuuden yhteistyöhön. Kysyin haastatelluilta arvioita yhteistyön merkityksestä kestäväen kehityksen edistämiseksi Luoteis-Venäjällä sekä kokemuksia onnistuneesta ja epäonnistuneesta yhteistyöstä. Syksyllä 2004 lähetimme 300 kyselykaavaketta länsimaisille ja venäläisille projektitoimijoille Luoteis-Venäjällä. Vastauksia olemme saaneet 50 kappaletta. Kyselyssä kartoitettiin projektien johtajien näkemyksiä yh-

teistyön vaikuttavuudesta ja vuorovaikutuksesta eri toimijoiden kesken Luoteis-Venäjällä. Nämä kaksi aineistoa valottavat eri tavoin sitä, miten Luoteis-Venäjän yhteistyötä tekevät tahot näkevät yhteistyön vaikuttavuuden. Aineistot eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä haastatteluissa keskityttiin venäläisiin ja pohjoismaisiin näkemyksiin. Kyselykaavakkeet on puolestaan lähetetty länsimaisille ja venäläisille projektitoimijoille. Kyselyn vastausprosentti on alhainen, joten vastauksia voidaan mielestäni pitää korkeintaan suuntaa-antavina. Esitellen ja vertaillen seuraavassa yhteenvedonmaisesti haastattelujen ja kyselyiden tuloksia ja tarkastelen, mitä ne kertovat kansainvälisen ympäristöyhteistyön institutionaalisen ja ympäristöllisestä vaikuttavuudesta Luoteis-Venäjällä.

Institutionaalinen vaikuttavuus

Yhteistyön institutionaalisen vaikuttavuuden arviointia haastateltavien kesken vaikeutti se, että yhteistyön kenttä näyttäytyi varsin sekavana monelle haastatellulle. Arktisen ja Barentsin alueiden yhteistyökuviot sekä pohjoisen ulottuvuuden piiriin kuuluvat ohjelmat menivät helposti sekaisin. Venäläiset haastatellut korostivat Barentsin alueen yhteistyön merkitystä ja norjalaisten keskeistä roolia siinä. Etelämpänä taas eri pohjoismaiden, varsinkin Suomen ja EU:n yhteistyö painottui venäläisten kannanotoissa. Arktinen ympäristöyhteistyö oli varsin tuntematonta lähes kaikille venäläisille haastatelluille, lukuunottamatta niitä, jotka toimivat kansainvälisen tutkimusyhteistyön piirissä. EU:n pohjoisesta ulottuvuudesta tai sen ympäristökumppanuusohjelmasta ei yhdelläkään venäläisestä haastatellusta ollut mitään myönteistä sanottavaa. ”Se on olemassa vain paperilla”, totesi yksi haastatelluista pitäen siitä varsin hyödyttömänä yhteistyön muotona. Toinen totesi, että ”se ei ole meitä varten” epäillen pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman palvelevan muiden osallistujien kuin venäläisten intressejä. EU:n tekemä yhteistyö alueella sai muutenkin osakseen varsin negatiivisen arvion. Sitä pidettiin vanhanaikaisena ja hallinnollisesti vaikeana, joka ei juuri muuta tuota kuin ”lisää paperia”.

Pohjoismaisten haastateltavien mielestä käytännön yhteistyötä on vaikeuttanut ja sekoittanut varsin suuri vaihtuvuus venäläisten kumppanien osalta. Venäläisen ympäristöhallinnon uudelleenjärjestelyt vuonna 2001 merkitsivät sitä, että selkeä neuvotteluapuoli katosi neuvottelupöydän äärestä erityisesti Barentsin alueen ympäristöyhteistyössä. Tilanne on sittemmin parantunut. Pohjoismaisissa

haastatteluissa toivottiin venäläisiltä enemmän aktiivisuutta kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön. Haastatteluissa esitettiin arvio, että viime aikoina Venäjällä tapahtunut poliittisen ja taloudellisen vallan keskittyminen alueilta Moskovaan on vaikeuttanut kansainvälistä yhteistyötä ja rajoittanut alueen toimijoiden mahdollisuuksia kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön ilman Moskovasta tapahtuvaa ministeriöiden kontrollia. Venäläisiä aluetason toimijoita pidettiin kuitenkin tärkeinä ja keskeisinä toimijoina ympäristöyhteistyössä.

Kyselytutkimuksen tulokset valottivat yhteistyösuhteiden rakentumista alueella tarkemmin. Suurin osa kyselyyn vastaajista katsoi, että kansainvälinen yhteistyö edisti huomattavasti kansainvälisten ja alueellisten toimijoiden välistä verkostoitumista alueella. Ympäristöyhteistyö on mahdollistanut alueiden toimijoiden osallistumisen kansainväliseen yhteistyöhön. Hieman vähemmän arvioitiin kansainvälisen ympäristöyhteistyön edistävän alueellisten ja kansallisten toimijoiden välistä verkostoitumista. Kriittisenä kysymyksenä voidaan pitää alueiden ja kansallisten toimijoiden välistä suhdetta. Tässä kohtaa tulee ero suomalaisten ja norjalaisten yhteistyöjärjestelyjen välillä esiin, sillä kansainvälisen yhteistyön rahoitus on järjestetty eri tavoin. Norjassa alueellisilla toimijoilla on omaa rahoitusta käytännön kansainväliseen yhteistyöhön. Selkeästi vähemmän arvioitiin yhteistyön edistävän päättäjien ja rahoittajien välistä verkostoitumista tai julkisten ja yksityisten toimijoiden välistä verkostoitumista yhteistyötä varten.

Kokemukset käytännön yhteistyöstä olivat erilaisia venäläisten haastateltujen kesken. Kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön liittyvät ongelmat korostuivat mitä pohjoisemmaksi mentiin Luoteis-Venäjällä. Erilaisia hallinnollisia ongelmia ja lainsäädännön esteitä pidettiin yhteistyötä vaikeuttavina asioina Kuolan niemimaalla. Etelämpänä useat venäläiset haastatellut katsoivat, että ”kun poliittista tahtoa on, käytännön ongelmatkin ratkeavat”. Kuolan niemimaalla kansainvälistä yhteistyötä vaikeutti myös se, että venäläisten toimijoiden katsottiin vasta opettelevan kansainvälisen projektitoiminnan käytäntöjä ja sääntöjä. Haastateltujen mielestä venäläisillä on kyllä ideoita kansainväliseen yhteistyöhön, mutta sitäkin enemmän vaikeuksia löytää länsimaisia partnereita tai mahdollisuuksia saada kansainvälistä rahoitusta. Yhteistyön katsottiin rakentuvan mitä suurimmassa määrin länsimaisten toimijoiden ehtojen mukaan. Projektien johtajien mielestä ongelmia on myös Venäjän puolella. He raportoivat vastauksissaan venäläisten viranomaisten epäluuloista uudentyyppistä yhteis-

työtä kohtaan. Sekä venäläisten toimijoiden että venäläisten viranomaisten motiivit ja toimintatavat kyseenalaistettiin. Venäjällä olevia kansainvälistä yhteistyötä koskevia hallinnollisia säännöksiä pidettiin epävarmoina ja niiden soveltamista luovana. Korruptiota pidetään ongelmana mutta ei kovinkaan vakavana. Projektien taloushallinnossa ongelmia aiheuttavat erilaiset hallintojärjestelmät. ”Taloushallintojärjestelmät ovat epämääräisiä kummallakin puolella”, toteaa yksi vastaajista.

Kansainvälistä ympäristöyhteistyötä leimaavat haastattelujen mukaan eriarvoiset suhteet toimijoiden kesken. Tämä näkemys toistui venäläisten haastateltujen kannanotoissa kautta linjan. Kyse on epätasa-arvosta sekä rahankäytön että asiantuntemuksen suhteen. Tosin monet haastatelluista totesivat, että kansainvälisen yhteistyön tasa-arvoisuuteen liittyvät ongelmat ratkeaisivat, jos Venäjä sijoittaisi enemmän omaa rahaa yhteistyöhön. Venäläisten omien asiantuntijoiden hyödyntämistä pidettiin tärkeänä, jotta projekteilla olisi todellista ja pitkäaikaista vaikutusta alueella. Tässä suhteessa haastattelujen ja kyselytutkimuksen tulokset erosivat varsin suuresti toisistaan. Kyselytutkimuksen vastaajat kuvasivat yhteistyösuhteitaan Luoteis-Venäjällä ”kumppanuudeksi”. Vastaajat korostivat myös yhteisymmärryksen merkitystä ja sen kehittymistä projekteissa. Kunnioitus ja luottamus olivat myös sanat, joilla vastaajat kuvasivat suhdettaan projektin osapuoliin. Avovastauksissa kuvattiin yhteistyötä ”aktiivisena”, ”avoimena”, ”rakentavana”, ”tasa-arvoisena”, ”kohteliaana”, ”rehellisenä” ja ”asiallisena”. Tutustumista ja sitä kautta syntyneitä henkilösuhteita, luottamusta ja kunnioitusta arvostettiin avovastauksissa. Suhteita kuvattiin ”lämpimiksi” alueen sisällä, mutta suhteita Moskovaan kuvattiin ”viileämmiksi”. Yhteistyötä kuvattiin ”innostavaksi, joskin myös turhauttavaksi”. Yhteistyötä pidettiin ”vaativana, mutta palkitsevana”. Kyselytutkimuksessa yhteistyöhön osallistuvien väliset suhteet arvioitiin useimmiten tasa-arvoisiksi tai lähes tasa-arvoisiksi. Sama käsitys koski myös yhteistyösuhteiden vastavuoroisuutta.

Kansainvälistä ympäristöyhteistyötä voi Luoteis-Venäjällä luonnehtia institutionaalisesti vaikuttavaksi yhteistyössä ilmenevistä käytännön ongelmista huolimatta. Tätä korostivat monet haastatellut ja kyselyyn vastanneet. Reilussa kymmenessä vuodessa on rakennettu kattava ja monilta osin toimiva yhteistyöverkosto. Jatkon kannalta on keskeistä, kuinka yhteistyössä pyritään kehittämään yhteistyön institutionaalista vaikuttavuutta. Pohjoismaisissa haastatelluissa tuli esille tarve ja toive rationalisoida olemassa olevia yhteistyön ra-

kenteita. Haastatellut toivat esille erilaisia rationalisointivaihtoehtoja kuten työryhmien määrän vähentäminen yhdistelemällä niitä tai lisäämällä eri toimijoiden välistä koordinaatiota. Kaikki haastatellut eivät kuitenkaan yhtyneet käsitykseen rationalisointitarpeesta vaan he katsoivat olemassa olevan monimuotoisen yhteistyörakenteen palvelevan sellaisenaan alueen toimijoiden mahdollisuuksia osallistua eri yhteistyön muotoihin. Mielestäni myös yhteistyön institutionaalisessa vaikuttavuudessa on pidettävä mielessä se, ettei rationalisoinnin tai koordinoinnin parantamisen nimissä entisestään lisätä käsitystä yhteistyön epätasa-arvoisuudesta tai yksipuolisuudesta.

Ympäristöllinen vaikuttavuus

Yhteistyön ympäristöllisen ulottuvuuden arvioinnin kannalta on keskeistä, millaisia tavoitteita kansainvälisen yhteistyön eri osapuolet jakavat keskenään. Kestävää kehitystä edistetään kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä Luoteis-Venäjällä eri tavoin ja se myös ymmärretään niissä eri tavoin. Ideaalitapauksessa yhteistyön tuloksena syntyisi yhteinen, eri toimijoiden kesken jaettu käsitys kestävä kehityksen haasteista Luoteis-Venäjällä. Haastatelluista ilmeni, että kestävä kehityksen käsite on laajasti omaksuttu, tosin erilaisin merkitysisillöin, mikä merkitsee sitä, ettei yhteisymmärrystä kestävästä kehityksestä ja sen edellytyksistä Luoteis-Venäjällä ole olemassa. Haastatelluissa tuli esille venäläisten, varsinkin hallinnon edustajien, erityinen tapa ymmärtää kestävä kehitys. Siinä keskeisiä elementtejä ovat taloudellinen kehitys, pohjoisten luonnonvarojen hyödyntäminen sekä Venäjän tarve saada taloudellisen kehityksen edellytyksenä lisää sekä kotimaisia että ulkomaisia investointeja. Tässä ajattelumallissa ei juurikaan ole tilaa ympäristönsuojelulle muuten kuin siinä muodossa, että ”ensin talous on saatava kuntoon ja sitten on ympäristön vuoro”. Myös projektijohtajien kyselyssä tuli esille se, että venäläinen ympäristöajattelu on erilaista kuin länsimaisten. Esimerkkinä erilaisesta ympäristöajattelusta projektien johtajat kertoivat, että ympäristövaikutusten arviointimenetelmät ovat Venäjällä varsin tuntemattomia eivätkä ne sovi tähänhetkiseen poliittiseen ilmapiiriin. Joillakin projektijohtajilla oli käsitys, että venäläinen osapuoli on jo tottunut siihen, että ulkomaiset tahot maksavat ympäristönsuojelun. Kyselyyn vastanneet korostavat, että tämä käytäntö on nyt muuttumassa.

Yhteistyön ympäristöllisen vaikuttavuuden kannalta haastattelujen ja kyselytutkimuksen tulokset

erosivat jonkin verran. Haastatellut eivät erityisesti korostaneet kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuutta eivätkä pitäneet sitä tärkeänä, vaan katsoivat ympäristöyhteistyöllä olevan muita kuin puhtaasti ympäristöongelmien ratkaisuun liittyviä arvoja. Haastatelluille yhteistyön institutionaaliseen vaikuttavuuteen ja sen ongelmiin liittyvät kysymykset olivat keskeisiä. Pohjoismaisissa haastattelussa kansainvälinen ympäristöyhteistyö nähtiin itsessään arvokkaana kaikkine ongelmi-neenkin. Yhteistyön jatkamista pidettiin tärkeänä, vaikka useampi haastatelluista olikin sitä mieltä, ettei yhteistyö voi jatkua sellaisenaan, vaan sen on muututtava. Muutoksen tarvetta korostavien mielestä kansainvälinen ympäristöyhteistyö alueella on ollut vain välvaiheen järjestely Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen.

Ympäristöllinen vaikuttavuus ei tullut kovin vahvasti esille venäläistenkään toimijoiden haastatelussa. Osa venäläisistä haastatelluista puolestaan korosti yhteistyön tavanomaisuutta (*”business as usual”*), vaikka samalla totesivatkin, ettei se välttämättä kovin tehokasta ole ja ettei sillä ole käytännön merkitystä. Jotkut venäläisistä haastatelluista esittivät toivomuksen siitä, että myös ympäristöllistä vaikuttavuutta tulisi arvioida. Monet haastatelluista kertoivat, kuinka yhteistyön alkuvaiheessa länsimaaiset toimijat halusivat tehdä yhteistyötä venäläisten kanssa vain siksi, että se oli mahdollista ajattelematta sen tarkemmin asiaa. Myös venäläiset haastatellut kuvasivat yhteistyön kehitystä ”romanttisesta realistiseen vaiheeseen siirtymisenä”. Suurin osa venäläisistä haastatelluista katsoi, että yhteistyö jatkuu tulevaisuudessa suunnilleen samanlaisena tai kehittyä paremmaksi. Mitään suurempia ulkoisia uhkakuvia yhteistyölle ei nähty. Uhat, jos niitä lainkaan mainittiin, liittyivät lähinnä Venäjän sisäisen tilanteen kehitykseen.

Kyselyn vastauksissa ympäristöllinen vaikuttavuus nousee esille paremmin kuin haastatteluai-neistossa. Projektien johtajille on tietysti tärkeää osoittaa, että heidän projekteillaan on vaikutusta ja konkreettista merkitystä. He arvioivat vastauksissaan kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikutukset pääosin myönteisiksi. Käytännön yhteistyöllä on heidän mukaansa ollut vaikuttavuutta ennen kaikkea tietotason parantamisessa, ympäristötietoisuuden lisäämisessä ja ympäristö- ja talousnäkökohtien tasapainottamisessa. Taitojen suhteen projekteilla on ollut vastaajien mielestä jonkin verran merkitystä. Taidot ovat karttuneet yhteistyön tuloksena eri aloilla: erilaisten sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristöllisten prosessien ymmärryksessä, kansainvälisessä yhteistyössä, tietotekniikassa ja

sen hyödyntämisessä, tieteellisissä menetelmissä ja niiden hyödyntämisessä, matkailussa sekä teknisissä ratkaisuissa (esim. öljyntorjunnassa). Kaikkein vähiten projekteilla näytti olevan yhteyttä poliittisen turvallisuuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kehittämisen, terveystilanteen parantamisen tai paikallisen kulttuurin ja tapojen vahvistamisen kannalta. Vastauksissa tuli esille myös yhteistyön negatiivisia vaikutuksia, kuten yhteistyön vaikutus sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, ympäristötietoisuuteen, ideoiden ja kokemusten vaihtoon, tietoon ja informaatioon sekä taitoihin ja kulttuuriin yhteistyöhön. Projektissa toimivat painottivat yhteistyön konkreettista merkitystä sekä hyödyllisyyttä kummallekin osapuolelle kaikissa vastauksissa muutamaa lukuun ottamatta.

Kansainvälinen ympäristöyhteistyö on sitoutunut kestävän kehityksen normiin. Kansainvälisen ympäristöyhteistyön ympäristöllisen vaikuttavuuden kannalta on keskeistä, kuinka venäläinen kestävän kehityksen ajattelu kehittyy. Onkin herännyt epäily, ettei kansainvälisen yhteistyön tuloksena muotoutunut kestävän kehityksen kansainvälinen normi toimi venäläisessä kontekstissa. Kansainvälinen käsitys kestävästä kehityksestä ei vastaa paikallista tai kansallista käsitystä ihmisen, talouden ja luonnon välisistä suhteista ja niiden järjestämisestä. On myös mahdollista, että kestävän kehityksen normista tehdään oma erityinen venäläinen tulkinta, joka ei välttämättä vastaa länsimaista alkuperää olevaa käsitystä. Venäläisten kannalta on kuitenkin hyödyllistä olla tietoinen käsitteestä, koska se on kaikesta huolimatta kansainvälisen ympäristöyhteistyön lähtökohta. Mielenkiintoista on, että Venäjällä kiinnostus kestävän kehityksen käsitteeseen on noussut Johannesburgin kestävän kehityksen kokouksen (2002) jälkeen. Tekeillä on venäläisten voimin sekä kansallinen että kansainvälinen arktisen alueen toimintaohjelma. Tällä on mielestäni myös merkitystä Luoteis-Venäjällä tehtävään kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön. Luoteis-Venäjän kehitys on nähtävä osana Venäjän arktista aluetta koskevia suunnitelmia.

Institutionaalisesti merkittävää, mutta ympäristöllisesti ei kovin vaikuttavaa kansainvälistä ympäristöyhteistyötä

Institutionaalisen vaikuttavuuden kannalta kansainväliseen ympäristönsuojeluregiimiin ovat vaikuttaneet muutokset Venäjän sisällä. 1990-luvun alussa Venäjän eri alueilla oli mahdollisuudet tehdä itsenäisesti kansainvälistä ympäristöyhteistyötä, mutta sittemmin näitä mahdollisuuksia on rajattu.

Ongelmia venäläisten osallistumiselle kansainväliseen yhteistyöhön ovat aiheuttaneet myös ympäristöhallinnon rationalisoinnin tuomat muutokset. Kansainvälinen yhteistyö osoittautui venäläisille toimijoille erityisen vaativaksi varsinkin Kuolan niemimaalla, missä yhteistyön sääntöjä vasta opetellaan. Pietarissa ja Petroskoissa kansainvälisen yhteistyön vaatimuksiin oli jo totuttu ja sitä pidettiin varsin arkipäiväisenä toimintana. Arviot kansainvälisten yhteistyösuhteiden tasa-arvoisuudesta olivat haastattelujen ja kyselytutkimuksen valossa varsin ristiriitaisia. Haastatteluissa korostuivat epätasa-arvoisuuden ja yksipuolisuuden kokemukset, mutta kyselytutkimuksessa taas kumppanuus, luottamus ja tasa-arvo. Kansainvälinen yhteistyö on edistänyt jonkin verran eri toimijoiden välistä verkostoitumista alueella, mutta ilmeisesti projektien johtajien mielestä poliittisten päättäjien ja rahoittajien välisessä verkostoitumisessa on vielä parantamisen varaa. Pidän tätä kysymystä kriittisenä yhteistyön jatkoon kannalta ja tärkeämpänä kuin yhteistyön rakenteiden rationalisointia.

Kansainvälisen ympäristönsuojeluregüimin kannalta on olennaista, että kestävä kehityksen käsite on vasta viime vuosina, lähinnä vuonna 2002 pidetyn Johannesburgin kestävä kehityksen kokouksen jälkeen, saanut taas jalansijaa venäläisessä ympäristöajattelussa. Se on myös esillä kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä Luoteis-Venäjällä, mutta yksimielisyyttä ja yhtä tulkintaa siitä ei ole olemassa venäläisten osallistujien kesken. Kansainvälinen ympäristöyhteistyö on sitoutunut kestävä kehityksen edistämiseen. Haastatellut korostivat institutionaalista vaikuttavuutta kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä Luoteis-Venäjällä, mutta ympäristöllinen vaikuttavuus jäi sekä pohjoismaisissa että venäläisissä haastatteluissa vähemmälle huomiolle. Kyselytutkimuksessa projektien johtajat korostivat taas projektien konkreettista hyödyllisyyttä ja merkittävyyttä kestävä kehityksen edistämässä Luoteis-Venäjällä. Yhteistyön konkreettinen hyöty on kuitenkin kovin abstraktilla tasolla: tietotason parantamista, ympäristötietoisuuden edistämistä sekä ajatusten ja kokemusten vaihtoa. Mielestäni voidaan todeta, että kansainvälistä ympäristönsuojeluregüimiä luonnehtii parhaiten määritelmä institutionaalisesti vaikuttavaa, mutta ympäristövaikutuksiltaan ei kovinkaan merkittäviä kansainvälistä ympäristöyhteistyötä.

Haastattelujen ja kyselyn antamat tulokset kuvastavat kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuuden arvioinnin haasteita. Kyse on monimuotoisesta yhteistyön kentästä, jossa on erilaisia toimijoita tavoitteineen ja yhteistyöjärjestelyineen.

Yksinkertaista vastausta kysymykseen kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuudesta ei ole. Jos olisin keskittynyt pelkästään kansainväliseen yhteistyöhön osallistuvien hallinnon ja kansalaisjärjestöjen edustajien haastatteluihin, käsitykseni yhteistyön vaikuttavuudesta olisi jäänyt varsin yksipuoliseksi. Projektijohtajien vastaukset valottivat kansainvälisen ympäristöyhteistyön käytännön ongelmia ja kysymyksiä. Kaksi eri aineistoa erilaisine vastauksineen vaikeutti kuitenkin yksiselitteisen lopuarvion tekemistä. Suurin syyppää yksiselitteisen tulkinnan tekemisen vaikeuteen lienee kuitenkin kansainvälisten suhteiden teorianmuodostuksen vajavaisuus, erityisesti silloin kun on kyse kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuuden tutkimuksesta. Huolimatta yli kymmenen vuotta jatkuneesta kansainvälisestä kiinnostuksesta vaikuttavuuden ongelmaa kohtaan, on kansainvälisen ympäristöyhteistyön vaikuttavuuden tutkimus yhä hyvin valtioiden viralliseen yhteistyöhön ja erityisesti kansainvälisten ympäristösopimusten vaikuttavuuden arviointiin keskittyvää. Suuri osa nykyaikaisesta yhteistyöstä kuitenkin tapahtuu erilaisten, muiden kuin valtiollisten, toimijoiden kesken ja sellaisessa muodossa, jonka oikeudellinen asema on joko hyvin epäselvä tai häilyvä. Vaikuttavuuden tutkijoilla ei oikein ole välineitä tutkia uusia kansainvälisen ympäristöyhteistyön muotoja.

Alaviitteet

1. Kyse on Suomen Akatemian tukemasta tutkimusprojektista 2002–2004 (802136).
2. Larissa Riabova, Nadezhda Kharlampieva, Ekaterina Tšbetkova ja Tamara Semenova auttoivat haastattelujen järjestämisessä ja tulkauksessa Venäjällä.
3. Tutkimusapulaisina toimivat Katja ja Maria Rakkolainen.

Lähteet

- Arctic Council (2004). *Arctic Council working groups*. 15.11.2004, <http://www.arctic-council.org/en/main/info/page/1>
- Barents Euro-Arctic Council (1999). *Fourth meeting of environment ministers*, Umeå, Sweden. 31.5.2004, http://www.barentsinfo.fi/wge_docs/4th_min_meeting.pdf
- Bernauer, Thomas (1995). The effect of international environmental institutions: how we might learn more. *International Organization* 49:2, 351–377.
- Cioppa, Tom & Bryuninckx, Hans (2000). *The effectiveness of international environmental regimes: what about the environment*. Presentation at the ISA Conference 2000 in Los Angeles. 30.11.2004, <http://www.ciaonet.org/ida/cit02>
- Finnish Ministry for Foreign Affairs (2000). *Evaluation of the environmental cooperation between Finland and Northwest Russia, Estonia, Latvia, Lithuania and Poland*. Helsinki.

- Haavisto, Pekka (2001). *Review of the Arctic Council structures*. Finnish Institute of International Affairs, Helsinki.
- Hønneland, Geir & Kristensen, Anne (2002). *Over grensen etter kunnskap? Evaluering av 13 prosjekter innenfor satsingsområdet kompetanse og utdanning finansiert over Barentsprogrammet*. FNI Rapport 1/2002. Fridjof Nansen Institute, Oslo.
- Keohane, Robert (1982). The demand for international regimes. *International Organization* 36:2, 325–355.
- Keohane, Robert, Haas, Peter M. & Levy, Marc (1993). The effectiveness of international environmental institutions. Teoksessa Haas, Peter, Keohane, Robert & Levy, March (toim.) *Institutions for the Earth: sources of effective international environmental protection*. MIT Press, Cambridge.
- Keohane, Robert & Levy, Marc (1996). *Institutions for environmental aid*. MIT Press, Cambridge.
- Krasner, Stephen (1982). Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables. *International Organization* 36:2, 185–205.
- Kütting, Gabriela (2000). Distinguishing between institutional and environmental effectiveness in international environmental agreements: the case of the Mediterranean Action Plan. *International Journal of Peace Studies* 5:1, 15–33.
- Kuznetsova, Elena (2003). *A presentation prepared by Elena Kuznetsova, Project Officer*. TACIS, St. Petersburg Liaison Office, Delegation of the European Commission in Russia, St. Petersburg.
- Mariussen, Åge, Aalbu, Hallgeir & Brandt, Mats (2000). *Regional organisations in the North*. Nordregio Working Paper 2000:8. Nordregio, Stockholm.
- NDEP (2004a). *NDEP structure*. Northern Dimension Environmental Partnership. 15.11.2004, <http://www.ndep.org/home.asp?type=nh&pageid=6>
- NDEP (2004b). *NDEP project pipeline*. Northern Dimension Environmental Partnership. 15.11.2004, <http://www.ndep.org/projects.asp?type=nh&cont=prjh&pageid=15&content=projectlist>
- NEFCO (2003). *Updating of environmental "hot spots" list in the Russian part of the Barents Region. Proposal for environmentally sound investment projects*. AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme) – NEFCO (Nordic Environment Finance Corporation). AMAP Report 2003:2. AMAP secretariat, Oslo.
- Nilsson, Håken (1997). *Arctic environmental protection strategy: process and organization 1991–1997. An assessment*. Norwegian Polar Institute, Oslo.
- Pettersen, Oddrun (2002). *The vision that became reality: the regional Barents cooperation 1993–2003*. The Barents secretariat, Kirkenes.
- Pohjoismainen ministerineuvosto (2000). *Lähemmäksi pohjo- laa*. Esitys tarkistetuksi pohjoismaiseksi lähialuestrategiaksi. 15.10.2004, http://www.nmr.dk/niv_fi/001016_fi.htm
- Puchala, Donald J. & Hopkins, Raymond F. (1982). International regimes: lessons from inductive analysis. *International Organization* 36:2, 245–275.
- Skjaereth, Jon B. & Wettestad, Jørgen (2002). Understanding the effectiveness of EU environmental policy: how can regime analysis contribute. *Environmental Politics* 11:3, 99–120.
- Tennberg, Monica. (2000). *Arctic environmental cooperation. A study in governmentality*. Ashgate, Aldershot.
- Underdal, Arild (1992). The concept of regime effectiveness. *Cooperation and Conflict* 27:3, 227–240.
- Vedung, Evert & Roman, Mikael (2002). *Intervention theory evaluation of global environmental regimes*. Paper presented at the 5th biennial conference of the European Evaluation Society. 31.5.2005, www.europeanevaluation.org/docs/VedungRoman.pdf
- Victor, David G., Raustiala, Kal & Skolnikoff Eugene B. (1998, toim.). *The implementation and effectiveness of international environmental commitments*. MIT Press, Cambridge.
- Young, Oran (2000). *The structure of arctic cooperation. Solving problems/seizing opportunities*. Presentation at the Fourth Conference of Arctic Parliamentarians, August 27–29, 2000, Rovaniemi. 31.5.2004, http://www.arcticparl.org/resource/static/conf4_sac.pdf